

bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi

bitig Journal of Faculty of Letters

(Cilt/Volume: 3, Sayı/Issue: 5, Haziran/June 2023)

Sosyoloji ve Hermeneutik Arası İnce Çizgiler

The Fine Lines Between Sociology and Hermeneutics

Nilgün ÇELEBİ

Prof. Dr.

nilguncelebi@gmail.com

 ORCID 0000-0001-6442-0117

Araştırma makalesi/Research article

Geliş Tarihi/Received: 11.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 31.05.2023

Atıf/Citation

Çelebi, Nilgün (2023), "Sosyoloji ve Hermeneutik Arası İnce Çizgiler", *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (5), 18-29.

Çelebi, Nilgün (2023), "The Fine Lines Between Sociology and Hermeneutics", *bitig Journal of Faculty of Letters*, 3 (5), 18-29.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.
This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

Öz İnsanı, doğayı, insanın doğaya kattıklarını, bunlar arası ilişkileri, sosyal hayatı bir yandan betimlemeye, açıklamaya, anlamlandırmaya, yorumlamaya bir yandan dönüştürmeye yönelik çeşitli etkinlikler vardır. Bu etkinliklerden bazıları tüm bu sıralananlara ilişkin öncelikle bilgi dağarcığımızı geliştirmeye yönelirken bazıları hayatı dönüştürmeyi hedefler. Diğer bazıları ise bir yandan bilgimizi geliştirirken bir yandan da bu bilgiyle hayatı dönüştürmeyi amaçlarlar. Sosyoloji ve hermeneutik özgül ağırlığı olan ancak iki ayrı düzlemde yer alan iki ayrı etkinliğin adlarıdır. Bu iki etkinlik arası mesafe ve bu mesafe üzerinde bunlar arasında sergilenen etkileşim, iletişim ve ilişki yüzyılları aşan zaman aralığında nice kapsamlı ve derin incelemelere ve tartışmalara konu edilmiştir. Bu metnin amacı da bu iki etkinlik hakkında metnin yazarının kendi bakış açısından ulaştığı zihinsel tespitlerinden bazılarını ve bunu ifade eden görüşlerini paylaşmaktır. Bu metinde hermeneutik için başvurulan temel kaynak Hans-Georg Gadamer'in *Truth and Method* başlıklı kitabının Türkçe çevirisi (*Hakikat ve Yöntem* 2008) ile H. Silverman tarafından derlenen *H.G. Gadamer and Hermeneutics* (1991) adlı kitaptır. H. Silverman'ın derlediği kitapta, yazdıkları bölümlerden yararlanan yazarlar ise G. Nicholson (1991: 151-162) ve D. Misgeld'dir (1991: 163-177). Ayrıca N. Blaikie'nin yazdığı *Approaches to Social Inquiry* (1993) başlıklı kitaptan da yararlanılmıştır. Sosyoloji için ana akım sosyoloji literatüründe yer alan sosyolojinin konu ve yöntemi üzerine yazılan kaynak kitaplar ile yazarın sosyolojinin konusu ve yöntemi üzerine çeşitli kitap ve makalelerdeki görüşlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar sözcükler: Sosyoloji, hermeneutik, H.G. Gadamer

Abstract There are various activities that aim to describe, explain, make sense of and interpret the human being, nature, the contributions of human being to nature, the relations between them and social life on the one side and to transform them on the other. Some of these activities primarily aim to improve our repertoire of knowledge about all these, while others aim to transform life itself. Others aim to develop our knowledge while simultaneously transforming life with this information given. Sociology and hermeneutics are the titles of two different fields of activity that have a specific focus but take place on two different levels. The fine line between these two fields of activity and the interactions, communications and relations between them over this line have been the subject of many comprehensive and deep analyses and discussions over the centuries. The purpose of this text is to share some of the intellectual observations about these two activities from the author's perspective and the views that express these observations. The main reference for hermeneutics in this text is the Turkish translation of Hans-Georg Gadamer's *Truth and Method* (2008) and H.G. Gadamer and *Hermeneutics* (1991) compiled by H. Silverman. In this book compiled by H. Silverman, G. Nicholson (1991: 151-162) and D. Misgeld (1991: 163-177) are the authors whose passages are benefited from. *Approaches to Social Inquiry* (1993) by N. Blaikie was also benefited from. For sociology, reference books on the subject and method of sociology in the mainstream sociological literature and the author's perspective on the subject and method of sociology in various books and articles were used.

Keywords: Sociology, hermeneutics, H.G. Gadamer

Sosyoloji Derken

Bu metinde konu edinen etkinliklerden sosyoloji derken kast edilen, en kısa ifadesiyle, insan birliktelikleri (*socius*) üzerine söylenen sözdür (*logos*). Kuşkusuz bu cümledeki her bir ibarenin ayrı ayrı açılması gerekir. İnsan birliktelikleri derken kast edilen sosyal kişilerden kolektif kişiliklere, birincil ilişki ağları ve gruplardan ikincil ilişki ağları ve gruplara, etkileşim açısından dolaşım ağına tarih öncesinden günümüz dünyasına kadar yayılan bir yelpazedeki tüm insan birlikteliği formlarıdır. Sosyal birimler bu formlar içinde ve/veya bu formlar dolayısıyla sosyal hayata sunumlarda bulunurlar.

Sosyal birimler derken kast olunan, sosyal kişiler ve kolektif kişiliklerdir. Bunlara farklı yazarlar farklı bağlamlarda aktör, ajan, kurum, yapı ve benzeri adlar vermişlerdir. Sosyal birimlerin sunumları derken kast edilenler ise sosyal birimlerin sanat eserlerine yansıyan duyarlılıkları (poiesis), kavramlaştırmalara yansıyan zihinsel emek ürünleri (episteme), araçsal rasyonalite temelli teknik ve teknolojik ürünleri (techne) ve gündelik yaşamdan kamusal yaşama genişleyen bir yelpazede sergilenen yaşama sanatı, bilgelik pratiğidir (phronesis). Sosyal birimlerin emeklerinin ürünü olan bu sunumlar Aristoteles'in bilgi ve eylem türleri için yaptığı sınıflama ve açıklamadan hareketle yazar tarafından dönüştürülmüştür. Bu dönüştürmenin icazetini yazar E. Said'in 'teorilerin seyahati' (travelling theories) kavramlaştırmasından alarak, Aristoteles'in bilgi ve eylem türleri sınıflamasına adeta 'kavramsal seyahat' yaptırmıştır. Görüntü düzleminde farklı gibi görünen ama altta yatan yapı anlamındaki realite düzleminde birbiriyle bağlantılı olan, sosyal birimlerin bu sunumlarına sosyal hayatın devindirici güçleri diyoruz. Bu devindiricilik bazen bizatihi kendilerinden bazen birbirleriyle ilişki ve etkileşimlerinin sonucunda karşımıza çıkar. Söz konusu ilişki ve etkileşim karşıtlık, yan yanalık, neden sonuç, tersinirlik, yok sayma, doğrudan, dolaylı vb tarzlarda tezahür edebilir. Sosyal hayat sosyal birimlerin emeklerinin ürünü olan bu sunumlardan aldığı dinamizm ile işler, devinir, değişir, dönüşür, ilerler.

Sosyoloji bizatihi aksiyon değildir ama sosyolojinin/sosyoloğun sözü aksiyona yol açma potansiyeline, olanları devindirme gücüne sahiptir. Zira sosyoloji bu metnin yazarı tarafından süreçsel eylemler (generative interactions) olarak adlandırılan ve sosyal süreçlere yol açma potansiyelini kuvveden fiile geçirmiş olan sunumlarımızla başlayan bir olaylar diziliminin olgusallaşmaya giden akışını bilimsel bilgi formunda ifade eden bir etkinlik, etkinlikler içinde de bir bilme tarzıdır. Bilimsel bilgi formu ise kavram-kuram yönelimli ve/veya politika yönelimli içeriklere sahip olabilir. Başka bir ifadeyle sosyolojinin sözü ifade edici olduğu kadar dönüştürücüdür de.

Sosyolojinin sözünü söyleyene sosyolog diyoruz. Sosyolojinin sözü sosyoloğun ağzından çıkan herhangi bir lakırdı, laf, nida, söyleme değil özelliği olan bir sözdür. Sosyoloğun sözünün 'bilimsel bilgi olan söz' olmasını bekleriz. Bilimsel bilgi olan söz G. Gurvitch'in de işaret ettiği ideolojik, kültürel, dinsel, mitolojik, sanatsal, teknik, gündelik hayat bilgisi vb sözlerle hem ortak hem de ayrı yönleri sahiptir. Bilgi olan sözlerin hem gösterdikleri hem göndermeleri vardır. Bilgi olan bazı sözler doğa gerçekliğine bazıları sosyal gerçekliğe bazıları da doğa gerçekliği ve sosyal gerçekliği aşan alanlara işaret eder ve bunlar özel ad olmadıkları sürece de farklı soyutlama seviyelerinde kavramsal karşılıklara sahiptirler. (Ki, bunun da istisnaları vardır; kavramlaşmış özel adlar olabilir). Sosyoloji; socius'dan dolayımlanmış onto olan sosyal gerçeklik üzerine söylenen kavram-kuram yönelimli ve/veya politika yönelimli sözdür. İnsan birliktelikleri ve söz arası vurgulanan bu bağ, zihinlerde sosyolojinin sözünün sosyoloğun gündelik hayat pratiği içindeki öznel seçmelerinin ifadesi olan ve/veya sosyoloji içinde geliştirilen yaklaşım ve teorilerin kavramsal çerçevelerin kurumsallaşmış referans çerçevelerinin kanonik ifadesi olarak düşünülmemelidir. Zira sosyal birimlerin sosyal hayata sundukları, ki bunlara elbette tekil birey olan sosyologların ve kurumsallaşmış sosyoloji kolektivitelerinin sunumları da dahildir, özel bir söz türü olan 'yorum'dan ibaret değildir. Evet, sosyal gerçeklik inşai karakterdedir. Sosyal hayat dediğimiz sosyal gerçekliği onun oluşturucu birimleri olan bizler her an inşa etmekteyizdir. Ancak sosyal gerçekliğin sosyal kişiler ve kolektif kişilikler tarafından sürekli inşa ediliyor olması onun var olanlar âleminin tek bir ögesi olan 'gösterenler'den, daha somut bir ifadeyle sosyal birimlerin ifade ettikleri kelimelerden, kavramlardan ve yorumlardan ibaret olduğu anlamına gelmemektedir. Sosyal olan inşa edilirken dil dahil tüm sunumlarımız yapı ve olay arasında dolanıma girerek inşa

sürecinin medium'u/kanalı işlevini üstlenir. Sosyal gerçekliğin inşasının yapı harçları yukarıda sıralanan dört sunum, dört emek türüdür: Sanat eserlerine yansıyan duyarlılıklar, kavram-kuram yönelimli sunumlar, araçsal rasyonalite temelli teknik, teknolojik mamuller ve sosyal yaşamı sürdürme sanatındaki performans. Sosyal hayat sabun gibi kaygan, şu ya da bu algı operasyonlarıyla manipüle edilmeye açık, egemenliği eline geçirenin gerçekliği sonsuza kadar çarpıtması mümkün olan bir alan değildir. Zaten sosyolojinin etik boyutunun temel bir ögesi sözler ve şeyler arası açıklığın gizemleştirilmiş güç odaklarının çıkarları tarafından çarpıtılmasını deşifre etmektir.

Sosyal hayatın akışı ne sözde 'ortak iyi' adına sosyal hayata yapılan müdahalelerle ne de 'her şey gider' anarşist manifestoya göre gerçekleşmektedir. Sosyal hayat sosyal birimlerin sunumlarının sosyal hayatı götürdüğü doğrultu olan evrensel iyiye doğru yol almaktadır. Ki bu evrensel iyinin hangi konuda ne zaman nasıl olması gerektiği soruları aynen sosyal gerçekliğin diğer görünümünün inşası gibi sosyal olarak, inşa sürecine katılan paydaşların sunumlarının müzakeresiyle, karşılıklı ikna yollarıyla, insan hakları, çoğulculuk, katılımcılık, farklılıkları kutuplaştırıcı değil kesişimsel (intersectional) renklilikler olarak görme gibi değerler doğrultusunda inşa edilmektedir.

Nitekim günümüzde insan ve yurttaş hakları daha da geliştirilmiş, sosyal kişi ve kolektif birimlerin hakları, içinde yaşanan eko sistem ve her türlü canlı ile birlikte ele alınır olmuş, ikinci, üçüncü, dördüncü haklar olarak genişleyen daireler halinde Birleşmiş Milletler Örgütü çatısı altında müzakere edilmiş, oylanmış ve kabul edilmiştir. Sosyolojinin sözü özelin, tikelin, kısmının, değil genelin, evrenselin, çoğulluğun, demokratik katılımlarla ulaşılan oydaşmanın sözüdür. Sosyal hayat belagatin değil, sanatsal duyarlılığın, zihinsel gücün, teknik becerinin, ortak yaşamaya yönelik bilgece yaşayış düzeninin sergilendiği bir ortamdır. İnşa edilen sosyal gerçeklik işte bunların bileşkesidir. Sosyolojik bilgi de bu işleyiş üzerine olan bir bilgi gövdesi, bir bilme tarzı bir politika önerileri demetidir.

Bilgi niteliğindeki sözlerin belirli kurallara uyması beklenir. Anımsayacak olursak sözün öncelikle mantık, dil ve matematiğe yansıdığı haliyle yanlış (false) değil doğru (true) olması yani saçma değil mantık kurallarına uygun olması, kullanılan dilin dilbilgisi kurallarına göre ifade edilmesi gerekir. Ontolojik düzlemde sahte (fake) değil sahi (actual, in fact) yani beklenen yapı özelliklerine sahip olması, ister doğada ister sosyal/tarihsel hayatta 'gerçekleşmiş' veya 'gerçekleşmekte olan', 'gerçekleşmesi muhtemel olan' olması gerekir. Sahi ya da sahte olma ne'lik ile ilgilidir. Bu var olma hali maddi veya sosyal olabilir. Sosyal/tarihsel hayatta var olması onun socius'dan dolayımlanmış olduğuna işaret eder. Socius'dan dolayımlanmış onto'ya sosyal gerçeklik dendiği yukarıda ifade edilmişti. Gerçeği ifade eden söz, sahi olan sözdür. (Kuşkusuz, bu noktada sosyal gerçekliğin sunumlarımızla inşa ettiğimiz bir gerçeklik olduğunu göz ardı etmiyoruz. Ancak bu inşai karakterdeki sosyal gerçekliğin güç mücadelesi taraflarının algı operasyonlarıyla çarpıtılarak ideolojilerin hizmetine sokulmasına da geçit vermemeye özel önem veriyoruz). Gerçek olup olmama bir varlık konusu iken gerçeği ifade eden söz olma bilgi teorisinin konusudur. (Bu noktada 'gerçek/gerçeklik sözcüklerinin ontoloji ve epistemolojideki farklı çağrışımlarının yol açabileceği yanlış anlamalara düşmemeye çaba harcamak gerektiğinin altını çizmekte yarar vardır). Gerek bilgi niteliğindeki sözlerin gerek sosyolojinin sözünün sahip olması gereken bir özelliği de haksız (wrong) değil haklı (right) olmasıdır. Bu, sözümüzün ahlakiliği ile bağlantılıdır. Sosyolojinin sözünün ahlakiliği insanın kendini gerçeklemesi, insanın emeğinin sömürülmesi ve söz ile nesnesi arasına gizemleştirilmiş çıkarların girmesi noktalarındaki tavır alışlarına yansır. (Yukarıda 'evrensel iyi'ye ilişkin yazılanların bu son cümle ile daha da anlaşılır olduğu umut edilir).

Sosyoloji değil mi ki ne sadece bir etkinlik ne sadece bir söz ne sadece bir bilgi gövdesi ne sadece politika önerileri demeti fakat bunların üstüne bir de bilimdir, o halde onun sözünün bilgi niteliğinde olması yetmez, bilimsel bilgi özelliğine de sahip olması gerekir. Başka bir deyişle, sosyolojik bilginin bilimsel yöntem kurallarına uygun olarak üretilmesi beklenir. Anımsanacağı üzere bu kurallar elde edilen bilginin araştırmanın amacına uygunluğu anlamında geçerlilik, farklı zaman ve mekânlarda aynı sonucu vermesi anlamında güvenilirlik, başkaları tarafından da aynı sonuçların elde edilebilirliği anlamında yinelenebilirlik, nesnel ölçme araçlarının denemesinden geçirilebilirlik anlamında sınılanabilirlik, aynı ya da benzer konulardaki tespit ve sonuçlarla tutarlılık ve tutunumluluk (consistency ve intertextual consistency) başlıkları altında sıralanabilir. Sosyolojik bilgi konusunda yinelenmek istenen son nokta, sosyolojik bilginin kavram/kuram üretimine yönelik temel (basic) karakterde olmasının yanı sıra politika üretimine yönelik uygulamalı (applied) karakterde de olacağı gerçeğidir. Başka bir ifadeyle, sosyoloji sosyal hayata ilişkin bilgi dağarcığımızı geliştirirken sosyal hayatı dönüştürür de.

Hermeneutik Derken

Bu başlık altında yazılacak olanlar, hermeneutiğin geçmişten günümüze yaşadığı serüven anlatılması değildir. Hermeneutiğin geçmişten günümüze uzanan uzun yolu, 19. ve 20.yüzyıllardaki önde gelen temsilci ve yorumcularına da atıfta bulunularak, yazarın önceki bir yayınında ana hatları ile ifade edilmişti (Çelebi 2007: 239-258). Burada önce bu yayındaki enformasyon ve yorum çok kısaca özetlenecek üstüne de bizi hermeneutik ve sosyoloji arasındaki ince çizgilerin koordinatlarına ulaştırabilecek noktalar açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

20.yüzyıl ilginçtir. Zira bir yandan pozitivist epistemolojinin realist epistemoloji tarafından dönüştürülerek içselleştirilmesine sahnelik yapmıştır. Bir yandan da ontolojik nitelikli holistik yaklaşımlardan tarihi maddeciliğin kritik teori bağlamına taşınmasına, kritik teorisinin yorumlayıcı sosyolojiye göz kırpmasına, yapısalcılığın da post yapısalcılık üzerinden önce keskin bir dönüş sergileyerek holistik özelliğini terk edip aksiyonel yaklaşıma doğru ilerlemesine sahnelik yapmıştır. Süreç burada durmamış, post yapısalcılık aksiyonel yaklaşım genel başlığı altında yer alan yorumlayıcı yaklaşıma yönelmiştir. Post yapısalcılık özellikle mezzo seviyedeki kolektif kişiliklerin iktidar yapılarını, göndermelerini deşifre ederek yapı sökülümüne tabi tutar ve onları merkezsizleştirmeye uğratır. Merkezsizlik buyurganı olmaktan kurtulmaktır. Gelinen bu nokta, eleştirel teorisyenlerin buldukları noktaya oldukça yakındır. Zira kritik teorisyenler nesnel aklın yerine gelen öznel aklın dünyayı parça buçuk hale getirmesinin tezahürleri olarak gördükleri pozitivizmi, Marksizmi, modern toplumu, kapitalizmi ve bilgi endüstrileri olan üniversiteleri, kültür endüstrisi olan medyayı odaklarına alırlar. İlk kuşak eleştirel teorisyenlerin amacı eleştirirken anlamaktır. Niyetleri irdelediklerinin içine girerek arasına karışarak onun içindeyken onu anlamaktır. Anlamak kendini karşısındakine serapa sevgiyle açmakla olur. Manâyı bu birliktelikte, sevgiyle kurulan bağda bulan ve bulduğu bu noktada derinleşen ad Hans-Georg Gadamer'dir. (Bu sebeple olsa gerek, H.G. Gadamer hermeneutiğini geliştirirken muhatap olarak sosyolojiyi değil de eleştirel teoriyi alır).

Kuşkusuz, H.G. Gadamer öncesinde hermeneutiği gerek kelime ve kavram olarak kullanan gerek onun üzerinde çözümlenmeler yapan çok sayıda felsefeci, düşünür vardır. Helen dünyasından 17.yüzyıl Almanya'sına uzanan bir geniş zamana ve mekâna yayılan kullanımın; günümüzdeki içeriğine yakın kullanımındaki ilk adın F. Schleimacher olduğu kabul edilir. Hermeneutik onunla birlikte anlamamanın kendisinin incelenmesi, diyalog koşullarının incelenmesi olarak tanımlanmaya başlanır. 19.yüzyılın ikinci yarısından günümüze alanın önde gelen adları arasında W. Dilthey, E.

Husserl, M. Heidegger, E. Betti, P. Ricoeur ve H.G. Gadamer öne çıkar. Bu metinde odaklanılacak olan düşünürün H.G. Gadamer olduğu yukarıda belirtilmiştir.

H.G. Gadamer hermeneutiğin bir bilme değil bir var olma meselesi olduğunu vurgular. Ona göre “bir diğerimizi tanıma, bilme, deneyimleme tarzımız, tarihsel gelenekleri deneyimleme tarzımız, varoluşumuzun ve dünyamızın doğal verililiğini deneyimleme tarzımız tamamen hermeneutik bir evren oluşturur”. H.G. Gadamer için anlamın anahtarı ‘tarihsel geleneği’ kavramaktır; yani dünyayı yazılı bir metin gibi -belirli bir yerde ve zamanda yazılı olan bir metin- gibi görmek ve anlamaktır. Tarihsel gelenek işte budur. Bu, bir metnin bize konuşmasına izin vermeye benzer bir tavır benimsemeyi gerektirir; aynı zamanda, bu metnin içine yerleştiği/içinde bulunduğu geleneğin başka kaynaklardan da ‘keşfedilebileceğini’ kabul etmeyi/tanımayı gerektirir. H.G. Gadamer için hermeneutik tarihsel bir bağlama oturmuş bir metnin analizinin ötesine gider. Amaç, sözcüklerin ötesini ‘iştiktir’. (Gadamer 1989: 300-301’den aktaran Blaikie 1993: 63. Nicholson 1991: 153).

H.G. Gadamer’in yaklaşımının diğer bir önemli yanı başka gelenek ve kültür ürünlerinin anlaşılma sürecinin, yorumlayıcı içinde olduğu kültürden uzaklaştırılmayacağını söylemesidir. Yorumlayıcının görevi, bir sorunun cevabı olan metni diyalog içinde anlamaya yönelmektir. Bu metin tarihsel veya çağdaş bir sosyal olay da olabilir (Gadamer 1989: 334). Ancak, soruyu yeniden inşa etmek için yorumlayıcı orijinal ufku ötesine gitmeli ve kendi ufkunu da sürece dahil etmelidir. Ona göre metne veya tarihsel akt’e yorumlayıcının mana ufku içinden yaklaşılmalıdır. Bu ufuk o akt veya metin ile iç içe geçilerek genişletilmelidir. Anlama süreci ufukların kaynaşmasını gerektirir. Orada yorumlayıcının kendi mana ufku diğer ufukla, hermeneutik söyleşinin sonucu olarak, iç içe geçer ve bu arada değişir. Bu iç içe geçme soru-cevap diyalektiği ile olur. Bu süreç hem metni hem yorumlayıcıyı değiştirir.

H.G. Gadamer için hermeneutik, aşına dünyamız ile yaban (alien) bir dünyada ikamet eden mana arasındaki açıklığa köprü kurmaktır. “Anlama yeniden inşa değil fakat dolayımlandır. Geçmiş anlamın şimdiki duruma bir dolayımlanması, bir tercümesidir” (Linge 1976: xvi’den aktaran Blaikie 1993: 64). Başka bir ufukla çarpışma yorumlayıcıyı kendi derin sayıltılarının farkına vardırır, kendi mana ufkunun, kendi önyargısının farkına vardırır. Bu konuda H.G. Gadamer için yorumlayıcı, basitçe metinde neyin olduğunu okuyan kişi değildir. Okuma bir aplikasyondur. “Metni okuyan kişi kavradığı mananın bir parçası olur. Kişi okuduğu metne aittir... Gelecek kuşakların metinde okuduğunu farklı anlayacakları gerçeğini bilir, bilmelidir. Her okuyucu için doğru olan tarihçi için de doğrudur. Tarihçi tarihsel geleneğin bütünü ile ilgilenmeli, mevcut varoluşunu onunla uyumlulaştırmalıdır” (1989: 304). Bu bağlamda anlama, ufukların iç içe geçmesidir. Bu ise dil içinde vuku bulur. Dil dolayımlandırmaya izin verir, geçmiş ve şimdikinin karşılıklı nüfuzuna ve birbirini dönüştürmesine izin verir. Tarihin akışı içinde tarihsel dünyalar, bugünden ve birbirlerinden farklı olmuşlardır. Ancak, aynı zamanda, bu dünya her zaman bir insanî dünyadır; bu onun dilsel olarak yaratıldığı demektir; yani mirası ne olursa olsun dilde sunulur (Gadamer 1960’dan nakleden: Palmer 1969: 207’den aktaran Blaikie 1993: 65).

Bütün bunlardan bu metnin yazarının çıkardığı H.G. Gadamer’in dilin insanlara bir paylaşılan anlamlar dünyası temin etme gibi evrensel bir işleve sahip olduğunu ve hermeneutiğin de özünde linguistik olduğuna göre, evrensel öneme sahip olduğunu ifade ettiğidir. H.G. Gadamer’in isteği var olanın söze dönüşmesinin yolunu göstermek de değil, daha da ilerisi, var olanın bizatihi söz olduğunun anlaşılmasıdır. H.G. Gadamer’in amacı orada olan bir onto’nun ne bilgisini üretmek ne de onu dönüştürmektir. Onun amacı, onto’nun mevcudiyetinin sözle ifade edilmekle (yeniden) var kılındığını muhataplarına kabul ettirmektir. (Nicholson 1991: 154). H.G.

Gadamer için kavram formasyonu devam edegiden bir süreçtir. Sözcükler, her bir yeni bağlama girişte yeni bir anlam sergilerler. Objektif söz de ancak bu iç içe geçmeden (fusion), birleşmeden sonra söylenebilir olmaktadır. Ki, iç içe geçme de, zaman sınırlı bir var oluş halidir.

Sosyoloji-Hermeneutik Arası Bir Yol Var Mıdır?

Öncelikle vurgulanmalıdır ki yazara göre hermeneutik var olanlar âlemine ilişkin, kendince isabetli olan bir tavır alışın, etkinliğin ifadesi, bir bilme tarzının sergileyicisidir. Burada yer alan tavır alış, etkinlik ve bilme tarzının sergileyicisi olma ifadeleri yazar tarafından titizlikle seçilmiştir. Ancak yazarın tahminine göre hermeneutik yaklaşım taraftarları yukarıdaki cümlelerin 'tavır alış' ve 'etkinlik' tespitlerine katılmakla birlikte ikinci iddia olan 'bir bilme tarzının adıdır' ifadesine katılmayacaklardır. Zira 'bilme tarzı' ifadesinin epistemolojik çağrışımlı olduğunu düşünebileceklerdir.

Bu metnin yazarına göre ise hermeneutik var olanlar âleminde bir 'var olan' aksiyonun, bir 'fiilî tavır alış'ın betimleyicisi, anlatıcısıdır. Hermeneutiğin ad olma/kavram olma, ad koyma, kavram geliştirme gibi iddiaları yoktur. Hermeneutiğin iddiası kendi ifadesi içinde tutarlı (consistent/coherent) değildir; tutunumlu (intertextual consistency) olma bile değil. Hermeneutiğin amacı var olanı devindirmek değildir. Evet, o bir tavır alıştır ama bu tavır alış ne olayları devindirme ne de dönüştürme maksatlıdır. Onun maksadı insanı, doğayı, insanın doğaya kattıklarını, bunlar arası ilişkileri, sosyal hayatı bir yandan betimlemeye, açıklamaya, anlamlandırmaya ve evet hatta yorumlamaya bir yandan da dönüştürmeye yönelik çeşitli etkinliklerden biri olmakla sınırlı değil gibidir. Sanki hermeneutik değil sadece sosyolojiden bilimden de, mitolojiden de, dinden de, kültürden de... daha farklı bir statüye ulaşmak, tüm bunların yerini almak gibi bir ihtirasa sahiptir. Hermeneutik ne bir etkinlik ne bir söz ne bir bilme tarzıdır ne de bize bir bilgi gövdesi sunar. Hermeneutik bir bilme tarzını **sergilemeye** yönelik bir tavır alıştır. Evet, hermeneutik bir epistemoloji değildir fakat bir bilme tarzını sergilemeye, sergilemeden de öte diğerlerinin önüne geçirmeye yönelik bir tavır alış, bir etkinlik, bir iddiadır. Hermeneutik kendi dışındaki bilim dahil bilme etkinliklerini o alanın uzmanlarının otoritesi altında kurgulanan bir yanılığın realite üzerine inşa edilen bir buyurgan yorum gibi eleştirir. Ne var ki yerine önerdiği, herhangi bir bilme alanının icazetine gerek olmaksızın herkesin kendini metin, sanat eseri veya tarihsel olayla iç içe geçirebileceği ve birbirlerine eşdeğer yorumlarda bulunabileceği bir "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler" dünyasıdır. Bu dünyada sosyolojiye yer olmayacağı açıktır.

H.G. Gadamer'in yorumuna dayalı hermeneutik (kendi dışındaki bilgi üretme yollarının) aslı akıl yürütme tarzının dedüksiyon olduğu oysa hayatın akışının olasılıklara, farklılıklara, kültürelliklere açık bir işleyiş içinde olduğu, dolayısıyla kültürün rasyonaliteyle açıklanmasının mümkün olmadığı görüşüne yakın durur. Ne var ki günümüzde sosyoloji dahil bilim dünyası; yanlışlanabilirlik ilkesiyle beslenen tümevarımı, dedüktif karakterli de olsa hipotez sınamalarına izin ve imkân veren hipotetik dedüktif akıl yürütmeyi neredeyse bir asrı aşan standart bakış (standart view) adı verilen bilimsel yöntem anlayışının bilgi üretme yolu olarak kullanmakta ve bilimsel başarılarına bu temelde imza atmaktadır. Bilimsel yöntem ve teknikler kültürleri özsel değil ilişkisel birer realite olarak kavramlaştırmaktadır. Giderek, aynı bir toplum içindeki farklı görünümü kimlikler, sınıflar, tabakalar da artık kesişimsel (intersectional) gerçeklikler olarak kavramlaştırılmaktadır ki bunlar yakın bir geçmişe kadar toplumların yüksek gerilimli fay hatları olarak kavramlaştırılırdı. Sanki hermeneutik modern bilimsel bilginin aksiyomatik formata göre değil kozal formata göre üretildiğini göz ardı etmekte gibidir.

H.G. Gadamer özelinde hermeneutik için üzerinde konuşulmaya, dile dökülmeye eğer üç alan vardır: kutsal metinler, sanat eserleri ve tarihte deneyimlenenler (açıkça ifade etmeseler de güncel sosyal hayat da buraya girer). Hermeneutik bunların özsel olarak, bizatihi yorum olduğunu düşünür. Yorumu yapan ilk katman bizatihi kutsal metinler, sanatçılar ve olayların aktörleridir. İkinci katman ise onların yorumladıklarını anlamaya ve yorumlamaya yönelenlerdir. Yorum derken ne kast ediyoruz? Anladığımızı gerekçeli olarak ifade etmeyi. Anlamak nedir? Tekili kendine uygun olan bütün içine yerleştirebilmektir. Peki, bu gerekçeyi kim hangi kanıtlara başvurarak ifade edecek? Yorumun dayandığı temel taşları neler olacak? Devamla, tekilin içine yerleştirileceği bütünün uygunluğuna kim karar verecek, bunu kim onaylayacak? Bunlar söylenen sözün akıl tarafından bir mesnete dayandırılma girişimi olduğu, daha açık bir ifadeyle bir epistemoloji/metodoloji konusu olduğu için cevaplayacak muhatabı bulunmayan sorulardır. H.G. Gadamer'in hermeneutiği bizi olayların içine nüfuz etmeye çağırır; ufukları füzyon edin, çemberinizin halkalarını genişletin der. Ama bu yolla ifade edilecek yorumun, "söz ve nesnesi arasına sızan gizemleştirilmiş çıkarların ifadesi"nden (ideolojilerden), nasıl farklı kılınacağı yolunu göstermez. Metodolojik/epistemolojik ilkelere, bilgiyi domine edici kurumsallaşmış referans çerçeveleri denerek karşı çıkmanın bedeli, yorum olan sözü ideolojilere, üstelik hangisine neden ne zamana kadar ne karşılığında olacağı bilinmeden, armağan etmek olmamalıydı. Bu noktada J. Habermas'ın hermeneutiğe, anlama'yı 'bilim öncesi' formundan kurtarabilmesinin yolu olarak "kontrol altına alınmış bir mesafelenme"yi işaret ettiğinin altı çizilmelidir. (Habermas'dan aktaran Nicholson 1991: 155). Mesafe konusunda H.G. Gadamer'in görüşüne aşağıda değinilecektir. Mesafelenme ile bağlantılı bir diğer nokta da hermeneutik çemberin boyutlarıdır. Yorumcunun kendini yöneldiği olayla mesafelendirmemesi o olayı meşrulaştırma eylemidir de. Yorumu yapacak kişinin bugünkü beni'nin gelecek tasarımından, geleceğin kamusal ahlak beklentisinden tamamen kendini mesafelendirmesi ne denli mümkündür?

J. Habermas'ın hermeneutikte dikkatini çeken bir başka nokta rasyonalite ve gelenek arası yapılan ayrışma ve hermeneutiğin geleneğe yaptığı vurgudur. J. Habermas'ın bu konudaki görüşünden ayrı olarak bu metnin yazarı meseleyi şöyle konumlandırır: Gelenek kültürle, kültür de mekânla bağlantılıdır. Mekân duruktur, sınırlıdır. Gelenek kültürle aynı bağlama yerleştirildiğinde kendini mekâna hapseder; bu arada kendiyile birlikte zamanı da mekâna hapseder. Oysa akıl mekânı aşar. Akıl akan zamana göre yayılabilir, geçmişe, bugüne ve geleceğe açıktır. Akıl geçmişi bu güne taşır zira akıl belleğin mekânıdır. Akıl dünü ister o günün koşullarına göre ister bu günün değer ve kavramlaştırmalarına göre düşünebilir, bugünü dünün ve bugünün koşullarına göre, geleceğin olasılıklarına göre okuyabilir, değerlendirebilir. Akıl soyutlama yapabilir, kavram geliştirebilir, kavramları farklı bağlamlara taşıyabilir, seyahat ettirebilir. Akıl aynı bir tekili çok farklı katmanlardaki çok farklı zaman ve mekânlardaki bütünlüklere yerleştirebilir. Böylece aynı bir tekilin farklı zamanlarda farklı bağlamlarda yeni varoluşlar kazanmasına yol açabilir. Ufukların iç içe geçmesi ya da ufukların çarpışması bugünün beni'ni düne çekmekle, bugünün beni'nin bugünün beni olarak dünü anlamasıyla, giderek bugünün beni'nin düne nüfuz etmesiyle sınırlandırılmamalıdır. Önemli olan dünü ve beni iç içe geçirmek değildir. Önemli olan dünü, bugün dolaşmakta olan 'zamanın ruhu'yla iç içe geçirebilmektir. Zamanın ruhu derken kast edilen, sosyal birimlerin sunumları olan duyarlılık emeğidir, teorik neden bilgisidir, araçsal rasyonalitenin tezahürleri olan teknik ve teknolojideki değişimlerdir ve bu bunlar ışığında gelişen yaşama sanatındaki değerler ve performans, Weber'in ifadesiyle değer donanımlı rasyonalite, Aristoteles'in daha kapsamlı ifadesiyle phronesis'tir. Bugün önemlidir zira bugün derken kast edilen, sayıları ve aralarındaki etkileşim, iletişim ve ilişkiler hızla yoğunlaşarak çoğalan dolaşım ağlarındaki kolektif

birimlerin akıl yürütmelere dayalı çıkarlarını da çarpıştırarak, müzakereden geçirip geniş katılımlı çoğul bir birlikteliğe ulaştırdıkları düzenin estirdiği rüzgârla dolaşan zamanın ruhunun mekânıdır. İç içe geçme; dünü bugün geçerli olan sadece bana değil fakat zamanın ruhuna da çekebilmeye fırsat veriyorsa bir bilme tarzı olabilir. Aksi halde, dünün meşrulaştırılmasından başka bir işlevi olamaz. Üstelik arada geçen zamanda alınan mesafeyi de yok saydığı için bilginin genişlemesine de kapıların kapanmasına neden olur. Ciderek, bilginin genişleme özelliğini göz ardı eder. H.G. Gadamer'in önerisi bilginin geleneğin sınırları içinde kötürümleştirilmesidir. İşte bu noktada, J. Habermas'ın başka bir bağlamda işaret ettiği mesafelenme tavrı önemlidir. Zira mesafelenme sosyoloğun anlama aktini empati üzerinden gerçekleştirebilmesinin de yoludur. Ama görünen o ki H.G. Gadamer anlamının empati değil sempati ile kurulması gerektiği düşüncesindedir. H.G. Gadamer'e göre mesafelendirme yabancılaştırıcıdır.

Metnin yazarına göre akıl insanı ve insanın sunumlarını, insanın emeğini özgürleştirir (emancipation). Akıl bu birikimiyle geleceğe yönelik ön görülerde, önerilerde bulunabilir. Görünen o ki H.G. Gadamer çizgisindeki hermenutik, genelde eleştirel teorisyenlerin, F. Kafka, R. Musil gibi entelektüel yazarların, R. Michels gibi siyaset bilimcilerin, M. Weber gibi sosyologların akli, akıl yoluyla kurulan toplum düzenini ve kurumsal yapılanmaları eleştirilerinin sürdürücüsü gibidir. H.G. Gadamer aklın gelişme, genişleme, içerik ve kapsam olarak farklılıkları fark edip onları yeni kombinasyonlara getirme yeteneği, aklın dönüştürücü gücü üzerinde düşünmek yerine akli baştan reddetmeye yönelmekte gibidir. Oysa akıl deneyimlerle, pratiklerle, yaptığı üzerinde düşünerek düşündüğünü deneylerden geçirerek uygulamaya aktararak çalışır, işler. Akıl kendini dedüksiyon cenderesinden aklın sahibi insanın pratikleri sayesinde kurtarmanın yolunu ta antikitede bulmuştu. Zaten böyle olmasaydı bugünün beni'nin kendini dünle iç içe geçirmesinin ne anlamı olabilirdi ki? Bugünün insanı ile dünün insanı aynı akıl yürütme tarzlarına sahip olsalardı bugünün beni dünün aktörlerini anlamak için neden çabaya girerdi ki? Aralarında ne fark olabilirdi ki? Hepimiz aynı müzenin objeleri olmaz mıydık? Bu durumda hermeneutik deneyime gerek kalır mıydı? Mesafelenme sadece mekânlar arasında deneyimlenmez. Evrenin bir diğer oluşturucu ögesi zamandır. Zaman aynen mekân gibi evrenin oluşturucu bir ögesi olarak vardır. Zaman oku doğrusal bir çizgi üzerinde olmasa da bazen aynı bir mekân boyutu/ögesi üzerinde menderesler çizerek, bazen de zaman boyutu/ögesi üzerinde spiraller çizerek devinir, istikametine göre yolunu sürdürür. Sosyoloji için zaman mekân bileşkesi olan uzamdaki akış, sosyalin tanımında içkindir: Sosyal olan, tarihsel ve kültürel olan da demektir. Tarihsellik değişebilirliğe işaret eder.

Hermeneutik, realiteye ulaşmada kurumsallaşmış referans çerçevelerinin bilimi kısırlaştırdığını da iddia etmektedir. Sosyoloji örneğinde bu çerçeveler en geniş kapsamda ontolojik ve metodolojik yaklaşımlar olabilir. Ontolojik yaklaşımları holistik ve aksiyonel olarak ikiye ayırıyoruz. Her ne kadar sosyolojinin 19.yüzyıl versiyonunda holistik yaklaşımlar egemen iseler de 20.yüzyılın başlarında aksiyonel yaklaşımlar geniş taraftar bulmaya başlamıştır. Kaldı ki, bunların her ikisi de çok sayıda farklı sosyolojik yaklaşımlara ev sahipliği yapar. Bu neyi gösterir? Sosyoloji özelinde, kurumsallaşmış tek bir referans çerçevesinin bulunmadığını gösterir. Aynı durum epistemolojik/metodolojik yaklaşımlar için de geçerlidir. Yukarıda da değinildiği gibi her ne kadar sosyoloji özelinde başlangıçta 19.yüzyılın egemen metodolojik tavrı pozitivism iken daha 19.yüzyıl bitmeden tarihi maddeciliğin metodolojisi olan realist metodoloji sosyal gerçekliği görünenlere indirgeme eğilimindeki pozitivismi K. Marx'ın "Hayat görünenlerden ibaret olsaydı tüm bilim gereksiz olurdu" tespitiyle tahtından indirmişti. Bu konuda daha özgün örnekler vermek de mümkündür.

Bugün sosyolojide hiç kimse bir 'büyük teori'ye (grand theory) bağlanmayı düşünmemektedir. Günümüz sosyolojisinde sosyal hayat, teoriler bile değil kavramsal çerçeveler ve hatta tekil kavramlar ışığında analiz edilmektedir. T. Kuhn'un 'egemen paradigma' kavramlaştırmasının işaret ettiği 'kurumsallaşmış referans çerçevesi'nin günümüz sosyoloji dünyasında örnekleri kalmamış gibidir. Ancak bu durum, sosyolojinin kaotik bir görünüm sergilediği, P. Feyerabend'in işaret ettiği 'anarşist bir metodolojik tavır' içinde olduğu anlamına da gelmez.

Sosyoloji açısından bakıldığında H.G. Gadamer'e katılamayacak bir nokta da onun mealen "bir nesneyi sahip olduğu bilgiyle inceleyen kişi, o nesneyi o bilgi ile yorumlamaktadır" tarzındaki ifadesidir. Bu ifade bu metnin yazarına göre sorunludur. Zira ağızımızdan çıkan her sözcüğün bir yorum olduğu tarzındaki alt tezin ötesinde bilimsel metodolojide yapılan betimleme, açıklama, tanımlama, ölçme, anlama ve yorumlama gibi her biri ayrı kurallarla yürütülen metodolojik basamakları aynı küvete doldurulup tahliye musluğunu açmaya benzemektedir. Sosyoloji özelinde bir nesneye ilişkin tespitimi ifade etmem demek onun bu metnin ilk bölümünde işaret edilen işlemlerden geçirilmiş olması demektir. Öyle görünüyor ki hermeneutik değil sadece bilimin özgürleştiriciliğine, onun doğru ve sahi söz söyleyebilme özelliğine de karşıt bir tavır içindedir.

H.G. Gadamer özelindeki hermeneutik sosyoloğun bir olay hakkındaki sözünün o olayı deneyimleyen sokaktaki adamdan daha az geçerli olduğunu iddia eder. Zira onlara göre şahıs kendi deneyimini aktarmaktadır. (Misgeld 1991: 163-4). Sosyolog ise o şahsın yorumunun yorumunu yapmaktadır. Bu iddianın gerçekle bağının zayıflığını her sosyolog görecektir. Sosyoloğun sözünün veri değil bilgi olduğunu, bilgi olmak için geçirmesi gereken aşamaları dikkate almadığı gibi, bilginin bulguya dönüşmesi aşamasını yani işlenmiş veri olan bilginin araştırmanın kavramsal çerçevesi içinde tartışmaya açılarak bulgu mertebesine yükselmesini adeta yok farz etmektedir. Daha da ilerisi bu hermeneutik anlayış bulgu ile yorum arasına çizilen çizgiyi de yok saymakta gibidir. Zira yorum, bulgunun ışığında dünyaya bakan sosyoloğun bulgusunu, araştırmasının kavramsal çerçevesinin de ötesinde, sosyal hayat içindeki yerine bakarak ifade ettiği gerekçeli sözüdür. Bu tavrı ile hermeneutik sosyolojinin sadece doğru ve sahi söz söyleyebilme özelliğine karşıt bir tavır içinde olduğu değil, sosyolojinin somut veriyi soyut kavrama taşıyabilmesini de göz ardı ettiği izlenimi doğmaktadır.

Yine yukarıda işaret edildiği gibi sosyoloji sosyal birimlerin sözleriyle yetinmez fakat onların sözleri dahil tüm sunumlarının sosyal hayat üzerindeki etkileriyle, sonuçlarıyla, yol açtıklarıyla da ilgilenir. Sosyoloji sadece kavram kuram geliştiren temel (basic) bilim değil fakat bu bilgiyi sosyal hayatın problemlerinin çözümüne uyarlamakla da yükümlü, politika geliştiren uygulamalı bilimdir de (policy-oriented applied science). Sosyolojinin özgürleştiriciliği onun politika geliştireciliğinde somutlaşır. Dünyayı değiştiren söz değil sunumların, daha açık bir ifadeyle sosyal birimlerin emeklerinin devindirici, dönüştürücü gücüdür. Bu noktada J. Habermas'ın serbestçe çevrilen "tüm kurumların dil üzerinden mevcut olacağını sanmak idealist bir hatadır. İnsan emeğinin merkezî ve imperatif bir zorunluluğu da vardır; emeğin olgusalılığı (facticity) ve sonuçları, işbölümü örneğinde olduğu gibi, dilde cari olan yapılardan doğmazlar. Dominasyon da dilsel yapılara indigenemeyen bir diğer sosyal olgudur" (Habermas'tan aktaran Misgeld 1991: 156) cümleleri de metnin yazarının düşünceleriyle paralellik içindedir. Dominasyon da dil üzerinden değil pratik üzerinden kendini var kılar; dominasyon ses çıkararak korkutmaktan ibaret değildir.

H.G. Gadamer'in hermeneutik anlayışında dikkat çeken diğer bir nokta, onun 'mana'nın sanat eseri, tarih ya da kutsal metinle konuşularak ortaya çıkarıldığı tezidir. H.G. Gadamer 'mana'yı biz sosyal kişilerin inşa ettiğini değil hatta keşfettiğini de değil

adeta icat etiğini söyler. Ona göre biz bir metnin, yorumun, olayın manasını onunla diyaloga girerek adeta icat ederiz. Anımsanacağı gibi P. Ricoeur bu konuda daha farklı bir tavır izler. P. Ricoeur 'mana'nın eser ya da metnin içinde hali hazırda var olduğunu ama onun ortaya çıkarılmasının, adeta keşfedilmesinin bizim onunla konuşmamız sayesinde olduğunu söyler. Bu noktada H.G. Gadamer'in 'mana' (meaning) ve 'anlama' (understanding) arası ince bağlantı üzerinde yeterince titizlikle durmadığını da ifade etmek mümkündür.

Metnin yazarına göre 'mana' sosyal olarak inşa edilmiş, içeriği, kapsamı, derinliği, bağlantıları, göndermesi ve gösterileni hakkında o 'mana' evreninin katılımcıları, paydaşları olan sosyal birimlerce yerleşik bir karara varılmış bir gösterendir. 'Mana' nesnelleşmiş (objectify) anlamdır. İlişkilendirilmesi nispeten tamamlanmış anlamdır. Mana; tekili (eseri, metni, olayı...) özel ad olmaktan çıkarıp cins ad yapmakla başlayan kavramsallaştırma sürecinin soyutlama merdivenindeki son değil ama sona yaklaşan basamağıdır. Önemli olan bugünkü ben olarak bir tekili/olayı/eseri/metni gözlemlemek ya da onunla iç içe geçmek, ona nüfuz etmek değil ama onu kavrama taşımaktır. Kaldı ki mana evreni dilin emrinde olmak şöyle dursun, tersine, dil dışı sunumların içeriklendirmesinin etkisini daha çok taşır. 'Anlam' ise sosyal birimlerin herhangi bir gerçeklik hakkında içeriği, kapsamı, derinliği, bağlantıları, bağlamı, göndermesi, gösterileni hakkında henüz ortak bir anlayışa ulaşmadıkları, bu nedenle de soyutlama merdiveninin ilk basamaklarında yer alan bir yüklemidir. 'Anlam' özneliğin sınırlarını bütünüyle aşmamış, nesnelleşmesi eksik bir gösterendir. Anlam kişiye yakın durur, mana ise kişiyi aşar. (Çelebi 2020). Görünen o ki H.G. Gadamer sosyal birimlerin herhangi bir gerçekliği anlama ameliyesindeki atıflarının olgusallaşma seviyesiyle ilgilenmemektedir. Anımsayalım, onun için sosyal birimler kolektif kişilikler değil sosyal kişiden ibarettir; tarihçidir, sanat eseri veya dini metin yorumlayıcıdır, sokaktaki adamdır. Buradaki 'sokaktaki adam'ın yorumunun, ona göre bu yorumun yorumunu yapan sosyologdan daha geçerli olduğu yönündeki ifadesini anımsamakta yarar vardır. Sözlüklerdeki nesnelleşmiş manalar ile olayın, eserin, metnin içine gömülerek onunla diyaloga giren ve bu diyalog süreciyle onu tanımaya yönelen sosyal kişinin anlamlandırması arasında ya bir fark görmemekte ya da zaten ilkinin üzerine çizerek aslolanın bu diyalog süreci sonunda ulaşılan 'anlammana' olduğunu düşünmektedir. Bu ise ne temel araştırma ne uygulamaya yönelik araştırma yapan sosyologların güvenle başvurabilecekleri bir veri toplama tekniğidir. Öte yandan, görünen o ki Gadamer eser, metin veya olayı anlamak için onunla iç içe geçen sosyal kişinin nüfuz etme yeteneği, becerisi ve bu yöndeki 'eğitim'i üzerinde de durmamaktadır. Aramıza mesafe koymaksızın hemhal olmaya yöneldiğimizde bu hemhal oluşun nesnel metodik kurallara bağlanmaması halinde ortaya çıkan yorumun geçerliliği sorguya açıktır.

Sonuç

Bu metin yazılmaya başlanırken sosyoloji ile hermeneutik arasında köprü olmasa da kimi yakınlıklar kurulabileceği umut edilmişti. Bu umut metnin yazarının Doğan Özlem okumaları ile başlayıp Paul Ricoeur okumaları ile devam etmiştir. (Çelebi 1995: 519-534). Ancak, metin yazımı için girilen yoğun okuma, düşünme ve yazma sürecinde böyle bir yakınlığın kurulmasına izin veren ipuçları ile karşılaşmak mümkün olamamıştır. Bunda girilen çabanın yetersizliği de etkili olabilir. Ancak yine de görünen o ki arada geniş bir açıklık mevcuttur. Hermeneutiğin Gadamer'ci yorumunun, epistemoloji olarak görülme ısrarı anlaşılabilir. Ama kendini mevcut bilgi gövdeleri arasında bile görmek istememesini anlamak kolay değildir. Bilimin, dinin, mitolojinin, sanatın, kültürün, ideolojinin ve bunların türevlerinin aralarındaki tüm karşıtlıklara rağmen birbirlerinin alanlarına müdahale etmeme yönünde özen gösterdikleri günümüz dünyasında bunların hepsinden daha derin, kapsamlı ve

tatminkâr bir bilme tarzı ve etkinlik tavrı almak oldukça iddialı görünmektedir. Üstelik bu yeterliliğin olayla, metinle, eserle empatik değil de sempatik bir iç içe geçme yoluyla sağlanabileceği tezi makul gelmemektedir. Kaldı ki, sosyal hayatın öncelikli devindirici gücü artık birincil ilişkilerin evi olan Etkileşim ağı ve onun sosyal kişileri değildir. Onların yerini ikincil ilişkilerin evi olan Dolaşım ağı ve onun kolektif kişilikleri almıştır. Eğer olaya, esere, metne nüfuz edilecekse bunu yapacak olan aktör tekil kişi değil bir kolektivite, bir yapı, bir kurum, bir örgüttür. Sözelimi sanat eseri bir tabloyu artık bir sanat eleştirmeni değil fakat galeri sahibi, küratör, galeri müdavimleri, sanatseverler, alıcılar, diğer ressamalar, sosyal medya, yazılı görsel dijital sanat medyası, müzayede firması sigorta şirketleri, vb çok geniş bir ağ eleştirmekte, anlamakta, yorumlamaktadır. Bu kadar karmaşıklaşan bir sosyal hayat evreninde tekil aktörün hermeneutik yorum deneyiminin sesini dinletebilmesi ne denli olasıdır?

Kaynaklar

- Blaikie, N. (1993), *Approaches to Social Inquiry*, Cambridge: Polity Press.
- Çelebi, N. (1995), *Ricoeur'dan Sosyolojiye*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 1/2, 519-534.
- Çelebi, N. (2007), *Sosyoloji Yazıları*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gadamer, H.G. (2009), *Hakikat ve Yöntem*, Çev. H. Arslan ve İ. Yavuzcan, İstanbul: Paradigma.
- Misgeld, D. (1991), *Modernity and Hermeneutics' iç. H.J. Silverman (ed) Gadamer and Hermeneutics*, New York ve Londra: Routledge, ss.163-177.
- Nicholson. G. (1991), *Aswers to Critical Theory iç. H.J. Silverman (ed) Gadamer and Hermeneutics*, New York ve London: Routledge, ss.151-162.
- URL-1: Çelebi, N. (2020), '*Bilgi Nesnelidir*' Derken, <https://www.sosyalbilimler.org> sitesinde 20.2.2020 tarihli Ankara Konuşmaları'nın video kaydı ve aynı adlı sitede yayımlanan makale. Erişim: 22.3.2023